

LA NORMA LINGÜÍSTICA I EL LLENGUATGE ADMINISTRATIU

per Carles DUARTE i MONTSERRAT

Cap de la Secció d'Estudis de Llengua Catalana i Llenguatge Administratiu
de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya

L'objectiu d'aquest article és de recollir el plantejament i el contingut, sobretot pel que fa als aspectes relacionats amb el llenguatge administratiu i jurídic, de l'obra següent: Édith Bédard i Jacques Maurais (eds.), *La norme linguistique*, Québec (Conseil de la langue française, Gouvernement du Québec-Le Robert) 1983, 847 pàgines.

Aquest llibre és un recull de vint-i-nou articles inèdits i de la versió francesa de tres textos txecs relacionats amb la concepció i l'establiment de normes lingüístiques. Entre els autors trobem especialistes tan prestigiosos com Joshua A. Fishman, Alain Rey o Bohuslav Havránek, i hi ha col·laboradors alemanys, nord-americans, anglesos, canadencs i quebequesos, francesos, indis, mexicans i txecs.

L'obra, que té un nivell de qualitat general força digne, es compon d'una detallada introducció (a cura de Jacques Maurais, que fa una presentació sintètica dels diversos textos aplegats), de cinc blocs d'articles (la tradició de la norma, la norma en lingüística contemporània, norma social i norma lingüística, norma lingüística d'origen legal i problemes pràctics), d'un apèndix (amb els tres textos sobre el Cercle lingüístic de Praga: *Thèses générales du Cercle linguistique: Principes pour la culture de la langue; Sur la nécessité de stabilité d'une langue standard*, de Vilém Mathesius; *Emploi et culture de la langue standard*, de Bohuslav Havránek) i d'unes notes biogràfiques dels autors de les col·laboracions.

Certament que l'obra neix en un medi concret, el Quebec actual, i a partir d'una preocupació per l'establiment d'una norma lingüística quebequesa (com a varietat geogràfica del francès i com a varietat social i, sobretot, funcional en diversos àmbits). Tanmateix la tria dels temes i dels autors reflecteix un plantejament global (en el temps i en l'espai), que fa que l'obra sigui també molt interessant com a matèria de reflexió per a molts altres casos. Així, podem llegir en la introducció: «*La variation linguistique étant fonction à la fois du niveau social, de la circonstance de la communication et de l'endroit, la ques-*

tion de la norme se pose avec d'autant plus d'acuité que s'accroît la diversification sociale d'une communauté; on en arrive ainsi, dans les sociétés industrielles avancées, à la nécessité de la normalisation terminologique dans les domaines scientifiques et techniques pour faciliter les échanges économiques et la diffusion des connaissances. Dans ces conditions la langue nationale est appelée à remplir un grand nombre de fonctions depuis la communication privée entre deux individus jusqu'à la communication d'informations scientifiques dans des publications hautement spécialisées; d'une extrémité à l'autre de cette échelle, les exigences normatives varieront. La norme est donc une question qui intéresse au premier chef la vie nationale. D'ailleurs, si l'on en doutait, le long débat qui a eu cours au Québec entre les partisans du joul et les défenseurs d'une norme parisienne suffirait pour nous en convaincre (le même type de débat a eu lieu au XIXe siècle au Mexique, en Argentine et ailleurs)» (página 2).

Els aspectes que ens han semblat més enriquidors des de la perspectiva del nostre interès pel llenguatge administratiu, són, d'una banda, la repercussió que en la norma estàndard o referencial té la norma lingüística dels usos oficials, i, de l'altra, el procés de configuració d'una terminologia per als moderns llenguatges tècnics i científics i la posició respecte dels manlleus.

Pel que fa al primer aspecte, Lothar Wolf, des d'un punt de vista històric, ens recorda la posició de Vaugelas (segle XVII) sobre el llenguatge de la Cort: «*Toute la Cour dit filleul, et filleule, et toute la ville fillol, et fillole. Il n'y a pas à délibérer si l'on parlera plustost comme l'on parle à la Cour, que comme l'on parle à la ville. Mais outre que l'Usage de la Cour doit prevaloir sur celui de l'autre sans y chercher de raison, il est certain que la diphtongue eu est incomparablement plus douce que la voyelle o*» (ps. 111-112).

Però aquesta funció de model que per a la llengua comuna té el llenguatge de la documentació i de la vida oficial ja ens apareix amb claredat en l'època medieval. La Cancelleria Reial catalana n'és una mostra notable pel fet que, sobretot durant la segona meitat del segle XIV i l'inici del segle XV, esdevé el nucli unificador de la prosa catalana coetània. Jean-Marcel Paquette, en el seu interessant article *Procès de normalisation de niveaux/registres de langue*, ens presenta l'extensió d'aquest fenomen en l'Europa Occidental: «*On sait à quel point, par exemple, elles [les chancelleries médiévales] ont joué un rôle proprement linguistique dans la diffusion et l'unification des langues vernaculaires à travers l'Occident*» (p. 372), «*On constate ainsi que dans l'espace d'un demi-siècle, les chancelleries d'Europe jouent un rôle de premier plan, à même leur activité judiciaire, dans l'établissement des langues vernaculaires*» (ps. 372-373). I, des d'una perspectiva general (independentment del moment històric), el mateix Paquette ens diu: «*La coïncidence du juridique et du linguistique dans une même activité contribue d'autant à prêter à l'aspect linguistique un caractère qui, de fait, relève de l'ordre juridique*» (p. 374) o «*C'est ainsi qu'il convient de reformuler une assertion assez souvent répandue et affirmer que la chancellerie n'impose pas la norme, mais que la nécessité fondamentalement anthropologique et inhérente à son activité même d'écriture lui impose de*

s'instituer dans l'histoire comme formatrice de l'opération «normalisatrice» d'une langue» (p. 375).

També Jean-Claude Corbeil, en el treball *Éléments d'une théorie de la régulation linguistique*, fa referència a la influència decisiva de les comunicacions institucionalitzades (poders polític, econòmic, administratiu i religiós) en la regulació lingüística. Aquesta influència, pel que fa al llenguatge administratiu, es basa en el prestigi que l'Administració Pública «confère à la variante qu'elle choisit comme langue des lois, règlements, directives, des imprimés administratifs, des communications écrites et parlées des hommes politiques et des fonctionnaires» (p. 292).

Abans de presentar la utilitat d'aquesta obra pel que fa a l'establiment de les modernes terminologies en els àmbits tècnics i científics, tema que hi ha estat tractat amb detall, destacarem, encara, altres qüestions que afecten l'estudi del llenguatge administratiu.

D'una banda, els intents de classificació de les varietats de la llengua (paral·lels per exemple a l'habitual de l'escola alemanya: varietats *diacròniques*, *diatòpiques*, *diafàsiques* i *diatràtiques*). Al llarg del llibre podem trobar la formulació o l'aplicació de diverses anàlisis d'aquesta variació. Així, recordem, a tall d'exemple, que Claire Lefebvre, en el seu article *Les notions de style*, parla de quatre dimensions de la variació lingüística: *històrica*, *geogràfica*, *social* i *estilística* (que corresponen, amb el mateix ordre, a les que hem esmentat i que utilitza l'escola alemanya) (ps. 305-306), i que Alain Rey, en el seu interessant article *Norme et dictionnaires (domaine du français)*, estableix la distinció següent: *cronolectes*, *topolectes* i *sociolectes* (entre aquests darrers fa referència als *tecnolectes* —norma socioprofessional específica, amb uns trets definitoris essencialment vinculats als aspectes terminològics— i als *argots*) (ps. 541-569).¹ En un altre nivell és profitosa la distinció establerta per Jean-Claude Corbeil entre *idiolecte*, *infralecte*, *sociolecte* i *supralecte* (p. 283).

També és suggeridor (amb una repercussió específica pel que fa al llenguatge administratiu) el treball de Philippe Barbaud *La langue de l'État-l'état de la langue* (ps. 395-414).

Més allunyats de la matèria que ens concerneix de manera més directa, però tanmateix valuosos per a una reflexió general sobre la norma lingüística i l'ensenyament són els articles de Gilles Gagné sobre *Norme et enseignement de la langue maternelle* (ps. 463-509) i de Gilles Bibeau i Claude Germain sobre *La norme dans l'enseignement de la langue seconde* (ps. 511-540).

Dins de l'obra comentada s'analitza en diversos articles el procés de fixació dels llenguatges tècnics i científics, sobretot el que fa referència a la configuració de la terminologia, qüestió a la qual s'ha dedicat un esforç important en el Quebec. Però no sols es presenta el cas del Quebec, sinó que també es recull l'experiència de l'alemany.

1. Cf., per exemple, els articles de Günther Haensch (*Les llengües d'especialitat o «tecnolectes»*, ps. 9-16) i meu (*Per a una definició de llenguatge administratiu*, ps. 3-8) del primer número de la REVISTA DE LLENGUA I DRET.

Joachim Gessinger i Helmut Glück, en el seu estudi *Historique et état du débat sur la norme linguistique en Allemagne* descriuen el procés d'establiment d'una norma lingüística per a l'alemany i un dels aspectes que hi tracten és la normalització de les terminologies tècniques i científiques, que s'inicià a Alemanya en el darrer terç del segle XIX. I començà precisament amb la normalització de la terminologia jurídica i administrativa (1875-1900) a causa de l'impuls de l'Estat. Un dels aspectes més debatuts en la fixació de les terminologies tècniques i científiques de l'alemany és el de l'aplicació d'uns principis de germanització rigorosa —en contrast amb els principis d'adopció de les formes internacionals basades sovint en models greco-llatins— (de manera paral·lela al que contemporàniament succeïa en el cas del txec), empena per organitzacions com l'*Allgemeine Deutsche Sprachverein*, que publicà una sèrie de diccionaris de germanització d'àmbits especialitzats. No hi ha dubte que aquesta posició ha generat una certa polèmica (recentment el procés de fixació de l'euskera en els usos tècnics i científics —amb les diferències evidents entre el cas de l'alemany i de l'euskera— presenta una certa semblança per la discussió entre l'adopció d'arrels autòctones o de formes internacionals), en què és útil de tenir en compte els criteris equilibrats establerts en les normes i recomanacions de terminologia elaborades pel comitè tècnic 37 de l'Organització Internacional d'Estandardització (ISO),² comitè dirigit precisament per un professor alemany, E. Wüster, que ja l'any 1931 publicava un llibre sobre normalització lingüística internacional en l'àmbit de la tècnica a partir d'uns criteris funcionalistes en què els postulats metodològics són: «*l'absence de synonymes, l'unicité de tous les termes, des schèmes clairs et concordants pour la composition de termes (comme dans les cas de la construction de dérivés ou de composés), des systèmes de règles sûres et concordantes pour traduire différents niveaux de langages techniques entre eux (tels: le langage scientifique par opposition au langage de l'ingénieur, du technicien ou de l'ouvrier qualifié) ou pour traduire réciproquement des langages techniques connexes, etc.*» (p. 212). J. Gessinger i H. Glück plantegen, a més, la importància que per a la normalització terminològica han tingut a Alemanya organismes com el *Deutscher Normenausschuß* —1917— (DNA), que a partir de 1975 té el nom de *Deutsches Institut für Normung* (DIN), o el Comitè de llengua i tècnica de l'Associació d'enginyers alemanys (UDI), els quals treballen en col·laboració amb l'ISO i en contacte amb el Centre internacional d'informació en terminologia (INFO-TERM) de la UNESCO a Viena.

Guy Rondeau, prestigiós terminòleg quebequès, ens ofereix, dins del treball *La normalisation linguistique, terminologique et technique au Québec*, una acurada exposició sobre el procés de normalització terminològica dut a terme en el Quebec.³ Rondeau destaca l'existència d'un organisme oficial com-

2. Cf., per exemple, el meu article *Las normas ISO de terminología y la resolución de problemas terminológicos*, dins «Herri-Arduralaritzazko Euskal Aldizkaria», núm. 8 (gener-abril 1984), ps. 251-256.

3. Cf., per exemple, el núm. 20 (setembre de 1983) del butlletí quebequès de ter-

petent en aquesta matèria, l'Oficina de la llengua francesa, amb el suport legal de la Llei 101 o Carta de la llengua francesa.⁴ En aquesta mateixa línia esmenta que les concrecions del treball de les comissions constituïdes per a l'estudi i la resolució dels problemes terminològics es poden produir a tres nivells: l'harmonització, la recomanació i la normalització (ps. 424-429), amb tres graus diferents —creixent en l'ordre amb què els reproduïm— de força vinculant (els termes normalitzats són d'ús «obligatoire dans les textes et documents émanant de l'Administration, dans les contrats auxquels elle est partie, dans les ouvrages d'enseignement, de formation ou de recherche publiés en français au Québec et approuvés par le ministre de l'éducation ainsi que dans l'affichage public» —art. 118 de la Carta de la llengua francesa).

Guy Rondeau s'atura després en el comentari del tractament, d'una banda, del calc i del manlleu⁵ i, de l'altra, de la neologia lèxica i de la neonímia —neologia lèxica en les llengües d'especialitat— (en què fa una anàlisi interessant de les situacions que generen la creació de nous mots o de nous termes i ens recorda que l'Oficina de la llengua francesa prepara un *Enoncé d'une politique relative à la créativité lexicale*).

En el treball d'Édith Bédard i Jacques Maurais *Réflexions sur la normalisation linguistique au Québec*, i després de presentar l'estàndard i la diversitat de normes de la llengua («chaque variété linguistique a, de fait, sa propre norme même si elle n'est pas toujours décrite», p. 436), presenten els mecanismes de normalització lingüística a Quebec i n'analitzen la dinàmica (els autors esquematitzen, per exemple, el procés administratiu d'elaboració i d'implantació d'una terminologia).

Finalment, si ens cenyim a la problemàtica dels manlleus, el treball de Jean Darbelnet *La norme lexicale et l'anglicisme au Québec* completa i arrodoneix l'article de Rondeau al qual ja ens hem referit (també és interessant, pel que fa als anglicismes del castellà de Mèxic, el text de Luis Fernando Lara *Activité normative, anglicismes et mots indigènes dans le Dictionnaire del español de México*, ps. 571-601).

Darbelnet fa una exposició detallada i valuosa sobre els préstecs lingüístics en general, tot i que aplicada especialment als anglicismes del francès de Quebec. Així, distingeix les diverses menes de préstec (un mot, un sentit d'un mot de la llengua de partença annexat a un mot de la llengua receptora, un grup de mots traduïts literalment, un calc sintàctic, però també fets d'ordre fonètic,

minologia «Terminogramme» dedicat monogràficament a *L'implantation de la terminologie au Québec*.

4. Vegeu també l'article de M. Teresa CABRÉ i CASTELLVÍ, *El banc de dades terminològiques de Quebec*, dins el núm. 2 de la REVISTA DE LLENGUA I DRET.

5. Vegeu la *Declaració sobre una política relativa al manlleu de formes lingüístiques estrangeres* feta per l'Oficina de la llengua francesa de Quebec i reproduïda dins dels núms. 2, 3, 4 i 5 (juny 1982 - febrer 1983) del butlletí «Llengua i Administració».

metafòric i fins i tot tipogràfic). Darbelnet es refereix també a la reacció anti-anglicisme a Quebec i als procediments d'adaptació dels manlleus en la llengua receptora.

A més, ens recorda el caràcter general del préstec lingüístic pel contacte entre llengües i destria els manlleus necessaris, dels útils i dels que són un luxe poc justificat.

Amb encert Darbelnet ens planteja que, de préstecs, no sols n'hi ha entre llengües, sinó que també n'hi ha entre varietats (geogràfiques, funcionals, etc.) de la mateixa llengua. Finalment diguem que Darbelnet dedica una atenció a la integració i al manteniment dels préstecs en la llengua receptora i a l'anàlisi de manera separada dels préstecs morfològics (p. 612), semàntics (p. 614) i dels calcs sintàctics (p. 620).

Altres estudis o aspectes d'aquest llibre important mereixen també un comentari, però l'extensió i la diversitat dels temes que s'hi tracten ens menen a renunciar a esmentar-los en aquesta recensió, en què hem intentat de recollir només les qüestions més directament relacionades amb el llenguatge administratiu i jurídic.